

Cihanın iztirabı

Harp sonu devrinin yakın yıllarından hiç birinde cihan, bugünkü kadar iztirap çekmemişdir.

Hali hazırda Cenevre'de silâhdan boşanma maksadile toplanan konferansın kendisini ihate eden nâ müsait şerait içinde toplandığı kadar cihanın yaşadığı hakiki iztirabı hiç bir şey ifade edemez!

Harp ihtimali karşısında her kes titreyor. 10,000,000 ölü, binlerce milyarı geçen tahribat ve her sene 110 milyar frankı aşar silâhlama mesarifinin zihinlerde doğurduğu dehşetle, birde geçireceğimiz harbin geçirdiğimiz harbi kölgede bırakacak kadar vahşetnâk olacağı kanaatini ilave ederseniz, bu fitişmenin ne kadar müthiş olduğu takdir olunur.

Bundan kaç ay evvel Almanya hariciye nazır Curtius cihan buhranından ve beynelmilî gerginliklerden bahsederken „yer titreyor“ demişti.

Evet, yer titreyor! Zلزله mahsus! Felaket olup yürüyor. Avrupa'da değilse bile, Asya'da, Uzak Şark'ta toplar patlıyor. Cenevre'deki konferansın muvafak olacağı pek büyük şüpheler altında brakan bir hadise!

Milletler Cem'iyeti, bütün say ve gayretine rağmen, kendi azasından iki devletin aralarındaki kanlı ihtilafı menedemedi. Böyle aciz bir vaziyette iken o bütün devletleri silâhdan boşandırmak gibi daha çetin bir meselenin halli ile uğraşıyor! . . . Ne büyük tezat!

Altı seneden beri devam eden meselesine rağmen, Milletler Cem'iyeti tarafından seçilmiş bulunan silâhdan boşanma konferansına hazırlık yapmakla mükellef beynelmilî komisyon mevzu taalluk eden büyük meselelerden hiç birisini halledememiş, sade büyük devletlerin yekdiglerine zit olan görüş noktalarını tesbit ile meselenin hallini konferansın kendisine arzetmek kararile ictifa etmiştir.

Komisyonun halledemediği müşkülleri konferansın pek heyecanlı ve buhranlı bir hava içinde toplanan içtimali mi halledecek — müşkül!

Geçen altı yıl zarfında beynelmilî münasebatın şimdikiinden daha müsait bir hava içinde bulunduğu zamanlar olmuştu. Şimdi ise, bütün cihan sülhünü her zaman şüphe altında dütülebilmek ictidarında olan Uzak Şark hadiselerinden başka Almanya buhranı, Fransa-Almanya münasebatındaki gerçenlik ile tamirat meselesinin hallinde zuhur eden müşkülât (ki Lozan konferansının tehirini mucip oldu) dahi bu nâ müsait havayı teksif etmektedir.

Silâhtan boşanma konferansının etrafında cereyan ederek, muhtelif milliyete mensup milyonlarca adam namına konferansın müsbet neticeler talep eden bin bir türlü pasiistlerin taleplerine rağmen, konferans-

Duşman seviniyor

Neşriyatımızın teddidinden gafil bulunan komünistler
İstanbuldaki gazetelerimizin kapanmasını
resmen tes'it ediyorlar

Bir müddet evvel Bakü'de inikâat eden XXci Bakü kom. fırka kongresında maruzatta bulunan diğer mesul kâtiblerle beraber Azer. Merkezî Kom. fırka kâtiblerinden Aga Sultanof'ta uzun bir rapor vermiş ve raporunun en fazla kısmını „Musavat“ın faaliyeti ve „Musavat“ ideolojisiyle mücadele mes'alesine hasır etmiştir. Raporunun bu mes'aleyle temas eden kısmında Aga Sultanof, Azerbaycan partizanlarını imha edildiğini ve bir müddet evvel Türkiye hükümeti tarafından kapatılan „Ödül Yurt“, „Azerî Türk“, „Bildiris“ gibi Millî Azerbaycan organlarının ve „Yeni Türkistan“ mecmuasının kapatıldığını büyük bir sevincele kongreye tebliğ etmiş ve demiştir ki:

„Azerbaycan komünist teşkilatı bu bir kaç sene zarfında emekçi kütellerin aktif yardımıle cumhuriyetimizde can üstte olan Musavatizmin esas dayanaacağı olan musullah kuldur destelerini (partizanları) tesviye ve imha etmiştir. Musavatçılar harici ölkelerde bizim aleyhimize ciddi mücadele yürütüyorlar. Lakin onlara (musavatçılara) yeni darbe vurulmuştur. İstanbulda çıkan metbu organları „Ödül Yurt“, „Azerî Türk“, „Bildiris“, M. E. Resul-zade'nin umumi redaksiyonu altında çıkan mecmualar ve Türkistan muhacirlerinin organı „Yeni Türkistan“ kapatılmıştır.

Millî istiklâl mücadelesi sesinin bütün muvakkatı „darbe“lere rağmen hiç bir zaman „kışılmıyacağı“ eline geçecek „istiklâl“ gazetesinden anlayacak olan Aga Sultanof bu „darbe“den biran için olsada son derece memnundur, bu memnuniyetle diğerlerinin de hissiyatlarına terciman olarak, diyor ki: „Azerbaycan

emekçileri bu matbuattan, Sovyetler Azerbaycanı ile bu vakit açık mücadele usulundan mahrum olduğunuzu hiçte itiraz etmiyoruz“. (Komünist N. 16. 18. 1. 32)

Evet, „yoldaş“ Sultanof! dört taraftı rus süngüsüyle çevrilmiş, etrafında G.P.U. memurları dolayan kongra salonunda sen Azerî halkının itiraz sesini işitemezsin. İtiraz seslerin nereden yükseldiğini, nasıl yükseldiğini biz iyi biliyoruz. Mücadelemizin kuvvetinde bu sizin işitemediğiniz seslerden alıyoruz. Bunu sende bilmez değilsin. Fakat ne var, yukarıdan gelmiş rapora aynen vermek ve mevkîni muhafaza etmek mecburiyetindedir. Bu itibarla mazursun.

Şimdi „milliyetçilik bataklığına“ yuvarladığın ve „muhallif grupculuğundan“ dolayı „Musavatçılıkta“ itham ettüğün seclih Ruhulla Ahundof'da, vaktile aynı kürsüden bagırarak „haricteki duşman musavat neşriyatının kapatılması için Cigerinin mudahalesini“ talep etmiştir. Fakat netice ne oldu? Duşman neşriyatının kapatılmasında mütevvelit bu günkü sevinç ve memnuniyetini bir de Ruhulla Ahundof ve arkadaşlarına izhar et bakalım onlar ne diyecek?

Bize gelince, biz on seneden fazladır ki millî istiklâl mücadelesinin memleket dahiline gittikçe kuvvet bulduğunu ve bütün dahil ve haricî maaalara, kazıl terrore rağmen millî davamın gittikçe halk kütelleri arasında büyüdüğünü görüyoruz, buna mukabil millî mücadelemizin önüne geçmek isteyenlerin ve buna ön ayak olmak isteyen Azerbaycan Komünistlerinin hazimete uğrayarak nihayet millî tezi mudafaa etmek mecburiyetinde kaldıklarını müşahade ediyoruz. Bu da kendi hesabımıza büyük bir muvafakiyet değilde nedir?

Azerbaycan komünist fırkasındaki

ihtilâfın sebebi

Son bir kaç sene zarfında Azerbaycan komünist fırkası erkânı arasında bir kaç defa esah ihtilaf çıktığı ve bu yüzden muhaliplerin „grupculuk“, „milliyetçilik“ cürmüle vazifelerinden atıldıkları malumdur. Ruhulla Ahundof, Yusuf Kasimof, Habip Cabiye ve diğerlerin son zamanlarda ise devlet plan müessesesinden azli haber verdikimiz Teymur Aliyefin idare etdikleri bu muhaliif grupun esas tezi ni pekte aydın olmasa da yine Aga Sultanofa raporundan anlıyoruz. Aga Sultanofa göre kendi hattı hareketlerle fırka birliğini zayıfleten ve duşmanını mevkîni kuvvetlendiren muhaliifler, nazariyatta

Moskva'nın Azerbaycan işlerine fazla mudahalesine rusların Azerbaycan'daki hakim mevkilerine itiraz ettikleri gibi işte de köylere gönderilen amele müfrezeleri içerisinde rus olmasının temin etmeğe çalışmışlardır. Muhaliiflere göre köylere gönderilecek amele sırf türklere olmalı ve Azerbaycan köylüsü içerisinde bir tane olsun rus bırakılmamalıdır. Aga Sultanof bu mes'elede muhaliifleri „Musavatçılıkta“ itham etmiş ve kongraya hitaben demiştir ki:

„Görüyünüz ki bu mes'elede onlar „Musavatçılar“ tarafından yarımsız degildir“. („Komünist“ aynı nüsha.)

daki büyük devlet müesseselerinin kendi aralarında umumi bir lisan bulacaklarını kabul için haddinden fazla niikbin olmak gerekir.

İktisadî buhranlar içerisinde ihtilâftan ihtiyaca, mahrumiyetten mahrumiyete atılacak bin türlü zaruret ve seialele maruz kalan beseriyet deşsetli bir heyecan içerisinde. Bu heyecanla o kendisini yeni bir harbe götürülecek ihtimallerden korkuyor; Sulhü temin edecek vasıtalar arıyor; Fakat bu aradığını bugün o ne kapitalizm emperyalizminde ne de sosyalizm emperyalizminde buluyor. Beride milyonlarca adamlar sefalet ve işsizliğe maruz iken, vagonlarla, birikmiş erzak satış fiyatını düşürmek için,

denize dökülürken, otede dahi halkın aç ve nâ ilaç kaldığına bakılmıyarak fironlar zamanını andırır muazzam müesseseler vücuda getiriliyor. Realiteden uzaklaşmış bu iki sistemin haricinde muztarip beseriyetin çalışmak ve yaşamak hakkını temin eden üçüncü bir sistemi bütün dünya, bilhassa yaşamak hakkından mahrum milletler dört gözle bekliyor duruyorlar.

Deşsetli iztirap içinde bucalayan bugünkü dünya işte dogacak böyle bir sistemin hamilidir. Cihanın hakiki istikrarını temin edecek bu sisteme bize ya büyük devletlerin kendi aralarındaki tenakuzleri sulhen hall-etmeleri verecek ve yahut diğer in-

„Musavatçılar“ ve muhaliif komünistler

Aga Sultanof mezkûr raporunda „Musavatçılar“dan ve „Musavat“ ideolojisinden bahs ederken fırka dahilinde baş veren esah ihtilafa ve bu yüzden çıkan „grupculuğa“ dahi mühim bir yer ayırması ve hattı hareket itibarile „Musavat“la „grupçular“ arasında bir müşabehet olduğunu kaydederek demiştir ki „Fırka dahilinde baş veren „grupculuğa“ karşı mücadelelen bahs ederken ve birinci sırada musavatçıların ideolojisi ile gidilene mahallî milliyetçiliğe karşı dahi mücadeleyi unutmamalıdır. „Musavatçılar“ Azerbaycan komünist fırkasının hayatında ve inkişafında atılan her adma her devre dikkatle kıymet verip kendilerinin sovyet aleyhdar tesirlerini kuvvetlendirmek için bütün etnikliklerimizden istifade etmeğe çalışıyorlar.

„Grupçular“ın mahallî milliyetçilikle itham eden ve „Musavatçılarla“ ele gittiklerine işaret eden Aga Sultanof ilave ediyor ki: „Grupçuların fırkanın baş hattı aleyhine olan mücadeleleri yerli milliyetçilik atamettir. Marahk şurasıdır ki „grupçular“ Azerb. Kom. Merkezî ve Bakü komitelerinin rehberliği aleyhine olan mücadeleleri Musavat matbuatında mudafaa edilir. M. E. Resul zade ve M. B. Mehmet zade sıfatında musavatçı grupçuların bu mücadele şiarını benimsenmişler.“ („Komünist“ No. 16, 18. 1. 32)

Aga Sultanof raporunun sonunda her halde „Musavatçılar“ ve „grupçular“ bir para hak vermek için olacak ki türk kadrolarından bahs ederken: „Musavatçılar, türk kadrolarını hazırlamak işinde bizim muvafakiyetlerimize (?) inanmayanlar, bundan şüphelenenler, inanamak istemiyenler bilsinler, tıkar ediyoruz: hususile türklere Azerbaycanı komandanlık ve rehberlik edici vazifelerine daha fazla kadrolar yetiştirmek için fırka kendi kuvvetini on kat daha fazla artıracaktır“ demiş ve hususile türklere cümlesini ayrıca ilaveye lüzum görmüştür.

Ermeni muhacirleri arasında tevkifler

Ate ajansının verdiği habere göre bir müddet evvel Sovyet hükümetinin muvafakatile Yunanistan'dan Sovyet Ermenistanına köçürülen muhacir ermeniler arasında G.P.U. tarafından tevkifat yapılmış ve „inkilâf aleyhdarlığı“ cürmüle 30 kişi tevkif edilmiştir.

kılaptan başka bir şey olmayan yeni bir harp dogacaktır.

Evet, dünya oldukça mühim ve korkunç bir dilem karşısındadır: — Ya Cenevredeki müzakereat müvafakiyetli bir neticeye iktizan edecek ve yahut cihan hadiseleri Uzak Şarkta tatbik olunan musallah mücadelede cereyanına kapılacak yürüyecektir.

Yakın günlerde cereyan edecek hadiselerin cihan seyrinin bu iki yoldan hangisile gideceğini sezdirmeğe medar olacaktır.

Şu noktayı nazardan, Cenevredeki müzakereat kadar Uzak Şarkta hadiseleri dahi tetkikten fark olmaksızın . . .

M. E. Resul-zade

Sovyetler ve Uzak şark mes'alesi

Japonya, Avrupalı siyasi-iktisadi vaziyetindeki karışıklıklardan istifade ederek Uzak-Sarkta askeri harekate başlamıştır. Hiç şüphesiz bu askeri hareket normal bir zamanda büyük bir ihtilafı tevhit edebilir ve fena akibete maruz kala bilirdi. Fakat şimdi Avrupalıların kendisinin dahi bir çok hastalıklardan olduğu için Uzak-Sarkta ihtilafı muhalefe edecek bir vaziyette değildir. Gerçi büyük devletler geçen yılın Kânunu Evvelinde Milletler Cemiyetinde Mançurya mes'alesi meşgul olmuş ve „maruzatım taktım aynı zamanda ihtilafın „sulh yolu ile“ hal edilmesini için mühtelif bir komisyon intihabına lüzum görmüştü. Fakat bu sifir Çin'in talebe ve Amerikanın ısrarile vuku bulan bir hadiseden başka bir şey değildir.

Karın dahi gördüğü vehile „sulh yolu ile“ hal formülü ve Mançurya ihtilafında beynelmülî münasabettir mahiyeti ve vaz'iyeti hakkında „maruzatım taktım“ gibi gayet müphem ve gayri kâfi bir hal şakıdır. Açık olan ancak bir şey vardır: Avrupa bu mes'elede „görünüşü mudafaa ediyor“ ve mes'eleyi tamik etmek istemiyor.

Bu ihtilafı en fazla alakadar olan Amerika ile Sovyetler Rusyasıdır. Malûmdurki Japonların çıkışı ve Mançuryanın şimal kısmının istilası Amerikanın ticari-iktisadi menafine son derece büyük bir darbe indirmiştir. Amerikanın şimdi tabriken 2 rubu asırdıki Çin'de takip ettiği prensip „Açık kapı“ prensipidir. Şimdi ise Çin hududunun mühim bir kısmını Japonlar tarafından işğal bu piyasayı yeniden iade için Amerikayı daha aktif bir surette harekete geçmeye icbar etmiştir. Bu hususta daha başka bir makalemizde mevzu bahs edeceğiz.

Yalnız iktisadi cihetten değil, siyasi hususta dahi Mançurya mes'alesiyle en ziyade alakadar olan Sovyetler Rusyasıdır. Şimdi Sovyetlerin Çin-Japon ihtilafı mes'alesinde takip ettikleri siyaseti ve almış oldukları pozisyonu görelim: Mançuryanın şimal vilayetlerinde Japonlar tarafından işğal olan Rus-Japon demir yolu ile şerh yüz yüze bulunmak demektir. Her keş bu hadisenin Sovyetler Rusyasının müdahalesini mücip olacağını zannediyordu. Fakat hadisat gösterdi ki Sovyet hükümeti müdahale şöyle dursun, hatta general Ma ordusunu tevhiz hususunda bile zayıf gösterdi. Acaba ne olmuştu? Ancak şimdi anlaşılıyor ki bir müddet evvel Kremle 3cü enternasyonal siyasi

birosunun harbiye ve hariciye komiserliklerine mensup mutahassslerinin dahi istikralki diktatör Stalinin riyaseti altında müsterek bir içtimai vuku bulunmuş. Bu içtimada hariciye komiseri muavini Karahan, Uzak Şarkta vaziyet hakkında mufassal bir rapor vermiş ve Mançurya mes'alesinden dolayı Japonlarla-Sovyetler itilafının mahiyetini izah etmiştir. Mezkûr itilaf mucibince Japonya rus demir yolundan 25 kilometre mesafede tevakkuf etmeli ve Mogolistanla Mançurya arasındaki bitaraf mntakayı bozmadığı taahhüt etmiş bulunuyordu. Fakat Japonya kendi son harekâtile bu muahedeyi bozmuş ve bu suretle rus demir yolu ile yüz yüze gelmiş ki bunun üzerine hariciye komiserliği Japonlar tarafından bozulmuş muahedeye protesto etmiş için Tokyodaki müessesine bir emir göndermiştir.

İhtimada hazır bulunan harbiye komiseri Vorosilof hariciye komiserliğine hucum ederek onu bu mes'elede gösterdiği zayıfletinden dolayı itham etmiştir. Vorosilof'un beyanatına göre Harbinle Mançurya arasında demir yolu mntakalığı kesilmiş ve bu yüzden Sibirya'dan Mançuryaya ordu sevki mes'alesi imkânsız olmuştur. Vorosilof Sovyetlerin Uzak Şark ordu komandanı Blüherden gelen ve Haborovskide vaziyetin ağır olduğunu gösteren bir telgrafını dahi okumuştur. Beyanatına devam eden Vorosilof, harbiye komiserliğinin, Litvinof'un ısrarı üzerine Japonya ile her hangi bir askeri itilafa sebebiyet vermemek maksadile General Ma'ya askeri yardımından vazgeçtiğini, halbuki şimali Mançuryanın bu müddet zarfında Japonlar tarafından ısrarı üzerine Japonya ile her hangi bir Şarkta askeri noktayı nazardan hatırı sayılır bazlardan birini gayıp edeceğini ilave etmiştir.

Vorosilof'a itiraz eden Karahan, hariciye komiserliği tarafından itihaz edilen halk hareketini gayet makul ve mantıklı olduğuna işaret etmiş ve bu hatti hareket neticesindeirdiki son derece fena bir akibete münser olabilecek Rus-Japon harbine mahel verilmediğini kaydetmiştir. Karahana göre komiserlik şimdi, Japonya ile Amerika itilafını mümkün merbeste tamik etmeye gayret ediyor. Zira Japonya ile Amerika itilafını daha fazla gerçileştirdiği takdirde netice itibarile her iki devlet arasında askeri-siyasi bir itilafa münser olacak ve bilahere sovyetler hiç bir ihtilafa mahel vermeden gayıp etmiş olduğu Mançurya hududunu geri alarak mutazarır olmuş nufuzunu iade edebilecekler.

Stalin başta olmak üzere siyasi büro hariciyenin pozisyonunu tesvip ederek aşağıdaki mukarreratı kabul etmiştir:

Gaypolan muallimler

„Komünist“ gazetesi (N 291) yazarı: „Azerbaycan maarifi komiserliğinden alınan malumata göre bu yıl mühtelif kazalarda tayin edilen muallimlerden 167'si ortadan gayıp olmuş ve nerede oldukları belli değildir. Bu yüzden Samhor, Ağdam, Kutkaşon, Karadonlu ve Gedebek mntakalarındaki mektepler muallimsiz kalmıştır.“

Gazete bir değil, on değil, 167 muallim birdenbire nasıl oluyorsa gayıp olduğunun sebebi izah bile ihtiyaç görmüyor, yahut biliyorsa söylemek istemiyor. Fakat birze sebebi basit: aylarca maasız, erzaksız kalmak istemiyen muallimler hiç olmazsa bir miktar erzak ve az çok muntazam maas alarak geçimcik için şimdiki şeraitte hayırsız mesleklerini terk etmiş ve başka iş arkasınca gitmişlerdir.

1 — Hariciye komiserliğinin takip ettiği siyaseti itilaz ve mudafaa etmeli.
2 — Şimali Mançurya'da muhtemel yeni bir ihtilaf zuhurunda hazır bulunması için Mogolistan hükümetine ordu-sunu izhar etmesi teklifinde bulunmalı ve bu maksatla Ulan Batara Rusya'da meskûn mogol halkları arasından itihaz edilmek üzere 100 askeri talimata, 90 hafif top, 1000 metralyoz ve 10 eskadri tayyare gönderilmesi harbiye komiserliğine havale edilmeli.

3 — Japon askerinin rus mntakasından çekilmesi hususunda Japonya hükümetile müzakereyi devam ettirmesi için Tokyodaki rus sefirini bu iş meşur etmeli

4 — Harbindeki rus baş konsolos ve ordu komandanı Blüher'e General Ma Çank ile daimi ve sıkı temasta bulunmaları ve general Ma'yı Çan-Zo-Lin'in siyasi hatti hareketini takip etmesini tavsiye etmeleri emredilmeli. Mevzu bahis Çan-Zo-Lin'in halk hareketi de şudur: japon kuvvetlerinin ilerlemesine imkân veremekte beraber icabında Japon-ya kati bir darbe endirmek maksadile rusyanın yardımile muntazam bir ordu teşkil etmeli.

5 — General Ma'yi Ulan-Batar möğol hükümetile gizli bir itilaf yapmaya teşvik etmelidir. Fakat bu münasabetin bila vasita vuku bulmasına imkân vermemek için bu gizli itilaf ifşa edilecek olursa Japonya ile Rusya arasında askeri bir itilafı mücip ola bilir.

6 — Mogol prenslerinin ve hükümdarın razılığını almak ve kendi aralarında uyuşmalarını temin için bunlar meydana 1 milyon ruble taksimime Harbindeki rus baş konsolosu memur ediliyor. Bu suretle görüliyorki Sovyetlerin Mançurya mes'alesindeki harici siyasetleri iki gaye güdüyor. Bir taraftan Japonya ile Amerika arasındaki askeri itilafı tahrik ve tamik etmek, diger taraftanda sovyet dostu çin generallarına maddi ve askeri yardımda bulunmak suretile onları Japonya'ya indirilecek muhtemel darbe için hazırlamak.

Dr. Mir Yakup

Dinde türkçülük

Istanbul matbuatının verdiği malumata göre son bir kaç haftada Türkiye halkı mühim bir içtimai hadiseye şahit olmuştur. Bu hadise de, dinde yapılan reform, dini türkçülüktür. İlk defa Kuram Keçimci, „Yasin“ suresinin türkçe olarak telâvetile başlayan bu hareket halkın güddetle alaka ve arzusu neticesinde tevessü etmiş ve neticede İstanbul camilerinin hemen hepsinde Kuran ve ezan türkçe olarak okunmuştur. İstanbul halkı yalnız bununla iktifa etmemiş Kadir geçici Aya Sofya camisine toplanarak ibadeti türkçe yapmış ve bu suretle demek oluyorki türk müslümanlar on üç asırdan beri ilk defa olarak Tanrılarla kendi lisanelerile ibadet etmişlerdir. Aya Sofya'da yapılan bu türkçe ibadette iştirak eden 30 bin halktan maada, camie, İngiliz, Fransız, Alman, Romen, Macar sefirlerle bir çok sefaret erkânı dahil refikalarile birlikte gelmiş ve caminin üst katında kendilerine tahsis edilmiş yerlere yerleşmişlerdir.

Aya Sofya'daki bu dini merasim radyo vasitasile İstanbul ve Türkiye'nin her tarafında, bütün dünyada dinlenmiştir.

Türkiye içtimai hayatında mühim bir hadise gibi tahakkik edilmesini lâzım gelen bu dini türkçülüğe, hiç şüphesiz Türkiye halkı Türkiye inkilâp tarihine yeni ve mühim bir fasıl ilave etmiş oluyor.

Yene pamuk cephesinde

Bakü gazeteleri yine teracede. Pamuk toplama işleri son derece fena gidiyor. Köylüler hükümete ziyar vermiş maksadile hayvanlarını pamuk tarlalarına bırakarak mahsulü itlaf ediyorlar. „Komünist“ gazetesine göre (N 292) Ağabedimin ancak bir kaç köy kolhozunda 29 hektar pamuk telef olmuştur. Bundan başka Kara-Su mntakasında telef olan pamuk miktarı 20 tondan fazladır. „Zengin köylüler“ bir taraftan kolhoz pamuklarını telef ederken diger taraftan taahhüt ettikleri pamuk planını ikmalinden boyun kaçırmışlardır. Şimdiiye kadar bunlar pamuk planını ancak 21 nisbetini ikmal etmişlerdir. Bu gödişle planını daha fazla ikmaline imkân yoktur.

Şayam dikkatirki, gerek pamuğun telefi gerekse planın ikmal edilmesini, mahalli komünist teşkilatları tarafından musamaha ile kırılmıştır, hatta bir çok zengin köylüler furka kâtibleri, sovyet reisleri tarafından himaye edilmiştir. Pamuk mntakalarındaki yolsuzlukları tahkik ve tanzim için 25 den fazla mesul komünist köylere gönderilmiştir.

Azerbaycan petrol senayiinde

Azerbaycan petrol senayiinde, 1932 senesi iptidasından itibaren esah reorganizasyon yapılmasına karar verilmiştir. Bu hususta Rusya komünist furkasile Azerbaycan komünist furkasının itihaz ettiği olduğu kararlarından bahsedene ve reorganizasyonunun lüzum ve ehemmiyetine bir baş makale hasretmiş olan „Bakinski Raboçi“ (N 287) yeni şekli idareyi iki esasa ikr etmektedir.

1 — Merkeziyetten ademi merkezियete.
2 — Kollektif idareden münterit ve şahsi idareye.

Reorganizasyonu icap ettiren sebepleri izah ederken gazete kaydetmektedir ki: — Beş yıllık petrol programı muvafakiyetle iki buçuk senede ikmal eden Azerbaycan petrol senayii son zamanlarda istihsal sür'atını azaltmıştır. Mart ayında (1931) programı fazlasile ikmal eden petrol senayii, ondan sonraki aylarda gitmişçe, Birinci Kânunda ise programı yüzde 62—62 nisbetile ikmale başlanmıştır. Aynı zamanda petrol yalnız nisbet itibarile değil,

rakamları ve miktarın temlak kemiyeti itibarile de emgede devam ediyor.

Programın tatbikine ait bu vaziyet, Azerbaycan petrol komitesi (Azerneftin) bürokrasi merkeziyeti, eyi idare edilememesi, kendi gelireli kendi çıkarını ödeyememesi bu müesses halinde olmaması yüzünden tehaddüs etmiştir . . .

Bunu hemen kaydetmeliyiz ki: Azerbaycan petrol ocaklarından beş senede istihsal edilmiş emrolunan miktarı iki buçuk senede istihsal eden ve Moskova'nın makûfatarile komünist furkasının kızıl bayrak nişanına mazher olan müesseseye yeni ismi yukarıda geçen „Azerneft“ idi. Azerbaycanın deniz ve kara vesatini nakilyesile, pamuk, ipek, balık, yün, demir, bakır, duz v. s. serveti gibi Azerbaycan sovyet hükümetinin hakimiyet ve idaresi haricinde bulunan ve idare heceterli bilavasita Moskva tarafından tayin olunan, S.S.S.R. teşkilatı esasinesinde „müsterek ittifak senayii“ adedilen Azerbaycan petrol senayii idare heyeti, beş yıllık planı iki buçuk senede Barinofun

„bolşevikcesine“ gayreti sayesinde ikmal etmiştir.

Sovyet Cumhuriyetleri „birliğı“ dahilinde beş yıllık plana en çok mukavemet eden, ve beş yıllık seneye ve istihsal programının en az ikmal edildiği yer Azerbaycan olduğu dünyaya mälumdur.

Pamuk senayinin yüzde onbeş (15%) ikmal edilmesini bunun en bariz delilidir. Fakat pamuk istihsalı Türklerle meskûn sahade ve Türk köylüsünün elle icra edildiği halde petrol istihsalını Moskva bilhassa ruslar elle icra etmektedir. Sanayi idare heyeti Moskva'ya merbut, Moskva tarafından tayin edilir ve Moskva karşısında mes'ul olduğu gibi petrol amelesi de hemen ekseriyeti itibarile ruslardan teşkil edilmiştir.

Petrol senayinde Türk üstasına, Türk mühendis ve amelesine çalısım imkânı verilmektedir. Bakü petrol ocaklarında, gaz ve benzin fabrikalarında çalısımak olan Türkler ruslar tarafından bin bir behane ile dışarı atılmaktadır.

Moskva, Bakü senayinin temamilen ruslaştırması ve bilavasita Moskva elinde bulundurmak tarikile mukavemeti öldürmek ve kolayca istismar programını

hayata geçirmeyi düşünmüştür.

Bütün bunlara beraber beş yıllık program iki buçuk senede ikmal bu siyasetin neticesi ve bu heyetin gayretli mahsulü değildi.

Eğer bu böyle olmuş olsaydı, Azerbaycan petrol istihsalını idare eden Barinof komitesi daha geçen sene aldığı kızıl bayrak nişanından sonra enerjy ve muvafakiyetini bir kat daha artıracak, bu defa beş senelik planı belki iki senede başaraçaktı.

Petrol senayindeki muvafakiyet ve ademi muvafakiyetlerin hikmet ve sirri Bakü petrol sahasının jeolojik hususiyetindedir.

Azerneft son senelerde Buhta, Puta, Luraham ve Han-Kışlagında yeni sahalar istismar etmiş, buralarda petrol makine ve insan kuvvetinden ziyade tabii surette, yer altı gaz kuvvetile dışarıya fırlayarak fıskiye halinde meydana gelmiş, Moskva'ya bu suretle, beş senede yapılacak işi iki buçuk senede yapmaya imkân vermiştir. Fakat yeni petrol kıyırlarının tabii, yer altı kuvveti tükendikten, iş rus müjtekile sovyet makinesinin güncine kaldıktan sonra istihsal sür'atı azalmaya

Iran'da Bolşevik faaliyeti

Reşt muhabiri mahsusumuz yazıyor: Ötedenberi Gilan'da aleni propaganda yapmak klup, kıraatname namı altında bolşevik yuvaları vucude getirmek suretile geniş bir faaliyeti sahası bulan bolşevikler, yeni vali Diyan beyi ve yeni polis müdürü Hasan Han Siheyli geldikten sonra zahiren de olsa faaliyetlerine nihayet vermişlerdir.

Dört senedenberi Reşt'e hali faaliyette bulunan bolşeviklerin Selibi almer ezanesi hükümet tarafından sedtilmiş ve müdürü doktor Markos komiteti zevcisi beraber hiç bir özürlü ve diplomatik teşebbüsleri dinlenilmeden Bakü'ye sürülmüşlerdir. Sonradan anlaşılığuna göre ezane müdürü bolşevik konsolosanesinin mühim adamlarından ve komünist zevcisi de rus konsolosanesinin müsteşarı ve G. P. U. nun Reşt şubesi ajanlarından imişler.*

Bundan başka Şilat balık müessesesi memurlarından Hasan Aga Mehri ve sabık „Ferhen“ nam İranlı bolşevik cemiyetine mensup bir çok iranlı ve ermeni Reşt'ten nefedilmişler. Bunlar meydana nün emühim eşhas şunlardır:

1 — Doktor Ebulkasım Han Ferbüd, 2 — muallimlerden ve „Suret“ mecmuası müdürü Hikrenan, 3 — muallimlerden Şehristani, 4 — Telgraf memurlarından Kübadi, 5 — yene telgraf memurlarından Muhakkıki, 6 — maliye memurlarından Gülbük, 7 — yene maliye memurlarından Şeyh Rıza Ensarı.

Son zamanlarda mahalli hükümet tarafından alınan ciddi tedbirler neticesi olarak bolşeviklerin faaliyet ve propaganda sahası daralmış ve bir çok teşebbüsleri akım kalmıştır. Bolşeviklerin muhtelif ticari, harsı müesseseleri etrafına toplanan iranlı gençler ve bazı memurların tamamen dağılımı ve zahirende olsa susmuşlardır.

*) Bolşeviklerin bilhassa şark ölkelerinde ezane ve buna numası müesseseler tesis etmek suretile hafi suretle faaliyette bulduklarını ve mezkûr müesseseleri bir komünist yuvası haline getirdiklerini gösterir ikinci vakada 1930 da Türkiyenin Kars şehrinde olmuştur. Orada dahi bir rus yahudisi tarafından idare edilen büyük bir ezanecinin komünist yuvası olduğu tahakkuk etmiş ve hükümet tarafından basdırılmıştır. („İstiklâl“.)

M. Gigo Diasamidze'ye jubile

İkinci Kânunun 30'da Berlin milliyet-perver Gürcü kolonisi tarafından maruf Gürcü publisist ve içtimai hadimlerinden M. Gigo Diasamidze'nin 30 senelik faaliyetini tesit için şehrimizin kibar lokantalarından birinde muazzam bir jubile yapılmıştır. Jubile merasimine davet olunarak Berlin Azeri kolonisi de iştrak ediyordu. Kafkasya milletleri arasında tesanütünü inkişafı uğrunda daha çarizim devrinde tükenmez bir faaliyette çalışan jubilar

başlamıştır.

Şimdi idare rejimini değiştirmekle istih-salın sür'atını artırmak mümkün olacaktır. Ve bunun için merkeziyetten ademi-merkeziyete, kolektif idareden müferrit idareye, umumi devlet bütçesinden, kendi geliriyle kendi çıkarım ödenek gibi sırf „ferdiyeti ve burjuva usulü“ bir sisteme geçmekle bu müşkülattan çık-mak imkânı müteasavvır midir?

Ademi merkeziyete müferrit idare ve kendi geliriyle kendi çıkarım ödemek sistemi, merkeziyetin, kolektif ve bolşevik iktisat sisteminin iflâsını göstermesi itibarile kaydaşayandır. Bu şekilde reorganize mahalli, şahsî teşebbüsleri teşvik etmek istesi itibarile iktisadi mark-sizmin iflâsı ilân eder. Fakat bu ademi merkeziyete şahsî teşebbüs teşvik eden tedabiri demokrasının anlaşığı ademi merkeziyete müteasavvırıdır.

Eğer bu böyle olsaydı, Azerbaycanın mülkiyetinden ve idari salahiyyetinden alınmış olan Azerbaycanın petrol gibi büyük sanayii geri, yene Azerbaycana edile olurdu. Moskva viloyeti yapımıyır. Azerbaycana vergi bile vermiyen ve Moskva tarafından vahşicesına istismar

Sesten mahrum köylüler

Azerbaycan'da sovyet hükümetinin büyük emlak ve erazi sahiplerini imha ettikten sonra ikinci köylü halkını, imkân ve iktidari mahiyelerine göre: kolçomak, ortabak, atzopraklılar, yoksullar ve müz-dürar diye bir kaç sınıfa ayırmış, bun-lardan son üç zümreyi değerlerine karşı himaye ve tahrik etmekle köylüler, bolşevik diktatörlüğünü temin için, sün'i surette sınıf kavgası yaratmış olduğu herkesce malumdur. Bolşevik hakimiyeti, kolektif ziraat için esas kadrosunu dahi işbu sınıflardan ihtihap etmekteydi. Fakat kolçomak, orta ve atzopraklıların müthiş mukavemeti, yoksulların da sosyalizeye karşı gelerek, onlara ihtihap etmesi, bolşevikleri köylüye karşı terör siyasetine geçmeye sevkettiği.

Terror siyasetinin bir başı zehirli gaz, bomba, top ve ateş, sürgün ve idam, diğer başı ise nümine mahkemeleri, hapis, mecburi çalıştırma, ekmeک vesikasın-dan mahrumiyet, en nihayet seçgi hak-kından mahrum etmekten ibarettir.

Bir defa hali ve orta hali köylüler köy, nahiyе, kaza ve memleket sovyet-lerine seçmek ve seçilmek hakkından, sovyet teşkilatı esasinesine göre, mahrumdurlar. Şehirlerin burjuazisi, esnaf ve ev, dükkân, emlak sahibi hali zümreleri gibi onlar da Azerbaycanın mukadderatında rol oynayamazlar.

Köyün yoksul adlanan zümreleri kolektive ve sosyalizeye muhalif bir vaziyet aldıkları, bilhassa kollektiflere dahil oldukdan sonra bile bolşevik hükümetinin iktisadi siyasetine muhalefet ederek mah-sulların vermekten imtina ettikleri için, bunlar hakkında da „sesten mahrumiyet“ kanunu tatbik edilmeğe başlamıştır. Bu münasabette Azerbaycan Sovyet hükümetinin merkezi ıra komitesi Azerbaycan kaza, şehir ve nahiyе sovyetlerine müra-caat ederek sestem mahrum edilecek köylülerin listesini istemiştir. 30 Birinci Kânün 1931 tarihli „Bakinski Raboçi“ gazetesinde okunduguna göre Azerbaycan merkezi ıra komitesinin bu müraacaatına Bayramlı, Balahana-Sabuncu, Kala-Maş-taga, Kara-Donlu, Kazak, Salyan, Tavuz, Maraza, Şeki, Gence ve Astara kaza, şehir ve nahiyе sovyetleri hiç bir cevap vermediklerinden Bakü tarafından „sesten mahrumlar“ himaye etmekle itham edilmişlerdir.

Azerbaycan merkezi ıra komitesi 19 Birinci Kânün tarihli bir kararile bu kazaardan „sesten mahrum edilenler“ hakkında çabuk malumat göndermelerini talep etmektedir.

muttefik koloni mümessilleri tarafından samimi nutuklarla karşılandı. Nutukları müteakip beyanı teşekküratta bulunan M. Diasamidze, Azerilere hitaben, „30 senelik faaliyetimin bir çok muvaffakiyetlerini Azeri kardaşlarımızın samimiyeti ve yardımlarına medyunum“, demiştir.

Sabık „Temi“ („Cem'iyet“) gazetesini baş-muharriri bulunan M. Diasamidze bütün vatandaşlarının sevgilisi olduğu gibi Azeri-lerin de tanınmış bir muhibbidir. H. M.

edilen bu tükenmez millî servetimizin başında duran Barınofa vasi salahiyyeti verilmede, o merkezin yersiz müdahalesinden bir kadar serbest bırakılmakta, ona kendi geliriyle kendi çıkarım ödeyen bir müessesesi gibi hareket etmek imkânı verilmiştir.

Bu yeni ve fevklâde tedabirin ifade ettiği mâna şudur:

Bakü petrol sanayii sukuta yaklaşan bir buhran içerisindeydi. Bu sanayii umumi devlet butcesine bir bar olmakla tehdit ediyordu ve kendi mesarifini ödemeyince bir istihsal neticesi seklini alıyordu. Onun içindir ki Sovyet hükümeti, sanayii müesseselerinden her hankında böyle bir tehlike vuku bulduğuna zaman müraacaat ettiği tedbirlerle müraacaat ediyordu, onu kendi başına burakıyor, ona kendi kendini yagatmayi emrediyordu. Buda, geçen senenin istihsal hakkındaki fikirlerimizin doğruluğunu göstermektedir. Yani beş yıllık petrol istihsalı programını iki buçuk senede ikmal sovyet tekniğini muvaffakiyeti değil, bir tesadüf eseri, Azerbaycan topraklarının jeolojik hususiyetine medyun bir muvaffakiyettir, başka bir şey değildir. M. B. Mehmet-zade

Azerbaycan'da amele hayatı

Amele ihtisas mekteplerinde Türkler hiç denecek nisbette. Azerbaycanın her yerinde amele cehennem hayatı yaşamaktadır.

„Bakinski Raboçi“ gazetesinde (20. 11. 1931) okuyoruz:

— Kür nehri sahilindeki balık avı müesseselerinde yılda onbir ay çalışılmaktadır. Bunu balık avile alakadar baş idarelerle Azerbaycan balık tröstünün nazarı dikkata alması, amele meskenlerle amelenin yiyeceğini temin için istihlak kooperatiflerine ehemmiyet vermesi icap ederdi. Bu, onların başlıca ve yeğane vazifeleridir. Hakikat halde ise ne görürüz? Kür nehrinin her iki sahilinde amele meskenleri bir çamurluktan ibaret, camlar kırık, rüzgâr odoları serbestce dolmaktadır. Yorcucu işten sonra amele istirahat etmek için temiz ve sıcak bir mesken bulamıyor. Amelenin işaşesinin temini de aynı vaz'iyettedir. Bir aydan fazladır ki amele şeker, çay, sabun v. s. yüzü görmemiştir. Amelenin elbise ve ayak kabısı yoktur. Kooperatif bu zaruri şeyler yerine, o da sıra beklemek şartile, ameleye bal ve şeker tevzi ediyordu.

Amele loğantasındaki yemekler berbat bir halde; Kaşık, çatal ve piçak namına bir şey yok . . . Cıplak, aç ve meskensiz amele bu vaz'iyette su içerisinde çalışmadığından işlerini burakarak köylerine gidiyorlar . . .

Bu yazılardan altunda aşağıki seçiz imza vardır:

„Bakinski Raboçi“ gazetesinin heyeti: Molatof, Salimof, Hidayet, Salimof, İbrahimof, Ali Ekperof, Ulyankin, Kuçkin.“

Aynı gazetedede aynı yazılarla yan yana şunları okuyoruz:

Bakü ve etrafında ameleden müte-hassıs ustalar yetiştirmek ve amelenin medeni seviyesini yükseltmek için tesise karar verilmiş olan mekteplerde vaziyet berbatır. Bakü'de bu maksatla 915 grup tesit olunmuştur. Bu gruplarda okumakta olan 26.392 ameleden ancak 6.033 kişi türktür.

Azerbaycan petrol komitesinin mühim mekteplerinde okudulması lazım gelen 21.000 ameleye mukabil 13.620 amele okuyor ki bunların da ancak 3.031-i türktür.

Türk amelenin vaz'iyeti bilhassa şehir dahilinde Bina-Kadı, Surahana, Sabuncu gibi mühim petrol ocakları nahiyelerinde berbatır. Buralarda Türklerin miktarı yüzde 18—20 den fazla değildir. Mesela: Surahana'da okumakta olan 511 ameleden ancak 18-i türktür.

Azerbaycan komünist fırkasında

A. Sultanof'un bir maruzası

Bakü gazetelerinde okunduguna göre „Şaumyan“ namına petrol muntakasının 15 inci firka kongresında Azerb. Merkezi kom. fırkası kâtiplerinden Aga Sultanof Sovyetlerin harici ve Azerbaycanın dahili vaziyeti hakkında maruzatta bulunmuştur.

Azerbaycan dahilinde kom. fırkasının 3 senelik faaliyetini hulûsa eden Sultanof'a göre bu müddet zarfında Azerb. kom. fırkası büyük buhranlar geçirmiş, firka erkânı arasında grupçuluk, atamançlık baş vermiş ve kâtiplerden ibaret rehberler iyi rehberlik edememişlerdir. Bunun içindir ki „Umum ihtihap kom. fırkasının (Moskva'nın) bila vastası işe müdahalesi (emrile) neticesinde eski rehberler Y. Kasimof, A. H. Karayev ve başkaları değiştirildi. Y. Kasimof 1929—1930 seneleri zarfında köylü siyasetinin yanlış tabiki neticesinde kazaralardı çakan karışıklıklar (Partizan hareketi kastediliyor), ve sanayii muntakaları komünistleri arasında çıkan grupçuluğun önüne geçmek şöyle dursun, bilakis kendisi bu mücadeleye kuvvet vermiş ve firka dahilinde ihtihap husulune sebep olmuştur.

1931 senesi üçüncü defa başta yene Y. Kasimof olmak üzere, Merkezi Komite rehberliğinde olan ve esasen teşkilatı

Azerbaycan petrol komitesinin amele tedrisat kısmı müdürü var kuvvetile Türklerin okumak istemediklerini isbata sayediyor. Mekteplerde Türk kadını namına kimse yoktur. Yalnız Surahana dairesinde 380 türk kadını ev işleri kurslarına devam ediyorlar. Lisan mes'alesi dahi fena bir haldeydi. Puta petrol muntakasında 176 amele okuyor. Bunların ekserisi Türk olduğu halde tedrisat rus lisasında gidiyor.

Azerbaycan baş iktisat şurası müesseselerinden Azerbaycan inşaat tröstünde okumakta olan 676 ameleden ancak 18-i türktür. Azerbaycan kimya müessesesinde 90 talebe var, işçilerinde ise türk namına kimse yoktur. Deri idaresinde 420 amele-talebeden 126 kişi türktür.

Bunlardan da 100 türko yer yoktur diye kâpi dışarı etmişlerdir.

Azerbaycan seyri sefaın idaresindeki amele mekteplerinde Türk ameleleri mevcut değildir. Seyri sefaın müdürü Rubinşteyin bunun sebebi, Türklerin daima seferde bulunmalarile izahla çalışmıştır.

Gemi tamir eden tersanelerde okumakta olan 641 ameleden 65 türk var . . .

Al. Alineyin imza ettiği bu makedden biz aynen istifade ettik. Azerbaycan sovyet matbuatını takip etmek imkânında olanlar rus hakimiyetinin tabii bir neticesi olan bu rus tazikimini, ruslaştırma, Türkleri sıkmak, çıkarmak ve imha etme siyasetini bütün teferüatle, her gün her saatta görülebilmektedir.

Ruslar Türk münevverini Sakofilerde, Sibiryalarda imha edenlerin Türklein müte-hassıs yetiştirmek, Türkiye yükselmek imkânı vermek istemiştir?

Azerbaycan Türki kendi sanayini, kendi iktisadiyatını, kendi marifini, kendi devlet hayatını idareye başlarsa, o zaman Azerb'de rus zengin memleketi nasıl esarette tutar ve nasıl istismar eder? Azerbaycan'da diktatörlük eden Polonski Bakü amelesinin bu husustaki şikayetlerine çok mâniidar bir cevap vermiştir, o demiştir ki:

— Vaktımız yoktur. Memleket petrol ve pamuk istiyor! . . .

Filhakika, Moskvanın vakti ne gezer ki, Azerbaycan Türkinün irfan ve yükselmesiyle meşgul olsun! Bu onun işine bile gelmez. Bunu yaparsa yapsa ancak Azerbaycan halkı, başta milliyetçi münevverleri olduğu halde, yalnız kendisi yapabilecekler. Budaki ancak ve ancak Azerbaycan hür ve müstakil havası içinde mümkün olacaktır.

avanture çekmeğe çalışan grupculara karşı mücadele yılı olmuştur. Grupcuların esas dava ve mücadelesi Merkezi Komite-nin kabul ettiği petrol ve pamuk planı aleyhine müteveccih bulunuyordu.

Haddi zatında Moskva'ya ve onun Azerbaycanın dahilî işlerine fazla müdahalesine karşı çıkan bu dahilî firka ihtihap me müphem bir tarzda gösterdikten sonra, Aga Sultanof maruzasını ideolojiye taalluk eden kısmında demiştir: „Duşmanlarımız mefkûre cephesinde geçen seneler nisbeten daha fazla canlanmıştır. Bu aşkâr bir mes'eledir. Muvavacı, kolçomak sovyet aleyhdarları unsurun müesseselerinde bilhassa yüksek mekteplerdeki tesisleri kuvvetlenmiştir. Buna karşı şiddetli mücadeleye lazımdır.“

Sultanof'a göre 1932'de „kolçomak“ için bir sınıf olarak imhaya hiç şüphesiz „musavacı, kolçomak ve diğer sovyet aleyhdarları unsurun canlanması ve faaliyete geçmesi müci olacaktır.“

Sultanof maruzasının sonunda muhtelif troçkici, oportünist, „sag“ ve „sol“ temayül gösteren komünistlerin de son zamanlarda şiddetli faaliyeti gösterdiklerini ve bu yüzden pamuk, sanayii planlarını fazla mutazarrir olduğunu kaydetmiştir. („Komünist“ N 7, S. 1. 32.)

